

Отношение към жертвите на трафик на хора в съдилищата в България

Мониторингов доклад

*С финансовата подкрепа на
програма „Превенция и борба с
престъпността” на Европейската
Комисия, Генерална дирекция
„Вътрешни работи”*

Отношение към жертвите на трафик на хора в съдилищата в България

Мониторингов доклад

Автори:

адв. Милена Кадиева

Йоана Терзиева

Емануил Коларов

NETHERLANDS HELSINKI COMMITTEE

„Отношение към жертвите на трафик на хора в съдилищата в България“

Докладът се издава в рамките на проект „Подпомагане на правото на жертвите на трафик в България, Словакия и Румъния да получават правна помощ - подход, основан на правата на човека" (HOME/2011/ISEC/AG/4000002581), изпълняван от Фондация „Асоциация Анимус“ с главен апликант Холандски Хелзински комитет и партньори ADPARE („Асоциация за развитие на алтернативни практики за реинтеграция и образование“) – Румъния, „Лига за човешки права“ – Словакия и Асоциация “Pro Refugio” – Румъния

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на Европейска комисия. Съдържанието на тази публикация е отговорност на авторите и по никакъв начин не отразява вижданията на Европейска комисия.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

<i>Разработване на модел за наблюдение на дела за трафик на хора в съда</i> _____	1
<i>Обучение на студенти за извършване на наблюдения в съда на дела, касаещи трафик на хора</i> _____	2
<i>Обобщение на резултатите</i> _____	4

РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЯТА _____	7
<i>Защита на личните данни</i> _____	9
<i>Подкрепа за жертвите: информиране, консултиране и правно представителство</i> _____	11
<i>Защита на сигурността</i> _____	14
<i>Изслушване на жертвата</i> _____	15
<i>Обезщетение</i> _____	18
<i>Съдебни процедури</i> _____	19
<i>Съдебни решения</i> _____	21
<i>Правна рамка</i> _____	23

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

<i>Защита на личната свобода и сигурност</i> _____	26
<i>Разпит на жертвата</i> _____	28
<i>Правно представителство</i> _____	29
<i>Разследване</i> _____	31
<i>Обещетение</i> _____	31
<i>Наказателна политика</i> _____	35
<i>Брой Дела</i> _____	38
<i>Заклучителни бележки</i> _____	38

ПРЕПОРЪКИ _____	40
------------------------	----

ВЪВЕДЕНИЕ

Разработване на модел за наблюдение на дела за трафик на хора в съда

През април 2014г., въпросник за наблюдение на делата за трафик на хора в съда беше разработен за студенти-наблюдатели. Фокусът беше поставен върху отношението към пострадалите. Въпросите обхващаха информация за страните в съдебното производство (данни за съдебния процес), оказаната подкрепа на жертвите на трафик на хора, защитата на неприкосновеността на личния живот и сигурността им, проведените разпити с тях, третиране и общуване с жертвите, развитието и резултатът от съдебния процес, както и въпросите, свързани с обещетението за нанесени материални и нематериални щети.

Освен въпросника, студентите-наблюдатели получиха и писмени инструкции. От тях се изиска подробно да бъдат запознати с националната правна рамка за борба с трафика на хора, да са наясно със съответната

национална съдебна практика по въпросите на трафика, да бъдат подготвени за заседанията, да подават питания в съдебните деловодства за развитието на съответните дела, както и да спазват графика, определен от координатора на наблюденията за посещения на съдебни заседания; да се съобразяват с правилата, установени от съда; да се въздържат от силни емоционални реакции по време на съдебните изслушвания; да спазват дистанция от страните и участниците в процеса; да спазват конфиденциалност; да наблюдават съдебните заседания обективно и безпристрастно, съответно и по същия начин да записват детайлно своите наблюдения; да докладват до координатора навреме и т.н.

Обучение на студенти за извършване на наблюдения в съда на дела, касаещи трафик на хора

На 19-20 май 2014г., двудневно обучение беше организирано в гр.Пловдив, в което участваха 12 студенти от пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и 5 студенти от русенския университет „Ангел Кънчев“. Програмата включи презентации на

международните и европейски стандарти в областта на защитата на човешките права на пострадали от трафик хора; националната правна рамка за престъплението „трафик на хора“; досъдебното и съдебно производство по дела за трафик на хора; национална статистика за случаите на трафик; практиката на Районната прокуратура в гр.Пловдив; националната защита на жертвите на трафик; модел за наблюдения на дела за трафик на хора в съдилищата. В допълнение, въпросникът за наблюдение на дела за трафик на хора беше обсъден, както и координацията и супервизията на работата на студентите-наблюдатели; беше обърнато внимание и на съдебната система през очите на жертвите, както и се обсъди ролята на психолозите и социалните работници в защитата на жертви на трафик.

Екипът от обучители включи съдия от Апелативния съд – гр. Пловдив, районен прокурор, адвокат, психолог и социален работник.

Обобщение на резултатите

Общо 40 съдебни заседания в четири различни града бяха наблюдавани в периода

май 2014г. – април 2015г. Изслушванията касаеха 11 случая на трафик на хора: 8 дела водени пред първоинстанционен съд и 3 дела водени пред Апелативен съд. Всички дела се отнасяха до трафик с цел проституция/сексуална експлоатация. Резултатите от проведените наблюдения на работата на съда показват, че позицията и отношението към жертвите в наказателните производства в България все още не е в съответствие с международните и европейски стандарти.

Българските съдилища не защитават личните данни на жертвите и продължават практиката публично да разкриват цялата информация, касаеща личния живот на засегнатите лица още в началото на съдебните производства. Така, независимо от няколко съдебни заседания проведени при закрити врати, самоличността на жертвите и личните им данни не са защитени. Съществуващите програми за защита на свидетелите не се използват или не могат да бъдат използвани за подкрепа и защита на жертвите. По отношение на системата за информиране на жертвите за техните права, може да се заключи, че тя не функционира според законодателните изисквания. Информацията

често идва ненавреме, поднесена частично и само в началната фаза на разследването. Достъпът до услуги за пострадали от трафик хора е неадекватен, а възможността за правни консултации и представителство е ограничена.

Налице е продължителна тенденция жертвите на трафик да се използват основно за свидетели в съдебните процеси; много често техните показания са единственото силно доказателство във фазата на разследване и по време на съдебния процес. Причината може да се търси в неадекватното обучение на полицаи и разследващи органи по случаи на трафик на хора. Изключения са случаите, в които жертвата е разпитвана пред съдия във фазата на разследването, а протоколът от разпита е използван за доказателство в съда. Преобладават делата, в които жертвата е задължена да свидетелства в съда и е разпитвана няколко пъти. Липсват алтернативни подходи за разпит, като например използването на специализирани помещения (т.нар. „сини стаи“), в които основно деца са разпитвани в съдебни процеси и които са оборудвани с необходимата аудио и видео техника. Общо взето, българските съдилища продължават да

омаловажават правата на жертвите по време на съдебния процес и да ги възприемат само като свидетели, пренебрегвайки статута им на жертва и съответните им права. Подобна практика не е в съответствие с международните и европейски стандарти. Само по един от наблюдаваните случаи на жертвата е била присъдена компенсация за нанесените щети.

РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЯТА

Общо 11 съдебни дела за трафик на хора, включващи 40 съдебни заседания са наблюдавани в периода май 2014г. – април 2015г.: 8 дела пред първоинстанционен съд и 3 дела пред второинстанционен съд. Две от делата са наблюдавани и на първа, и на втора инстанция по време на мониторинговия период. Общият брой на обвиняемите в наблюдаваните случаи е 17 – 2 жени и 15 мъже. Общият брой на въвлечените жертви е 26 – 25 жени и 1 мъж. Две от жените са били непълнолетни по времето, когато престъпленията срещу тях са били извършени.

Всички наблюдавани дела засягат трафик на хора с цел проституция/сексуална експлоатация. В четири от тях, заподозрените са обвинени и за отвлечане, лишаване от свобода, изнасилване, блудство, притежание на наркотици /отровни вещества, т.н.

Съдебните дела са наблюдавани в 4 различни града: 3 дела в гр.Пловдив, 2 дела в гр.Петрич, 2 дела в гр.Русе и 4 в гр.Варна. Две

от делата в гр.Пловдив са наблюдавани на първа инстанция. По тях са издадени осъдителни присъди за извършителите през октомври 2014г. и февруари 2015г. И двете присъди са обжалвани. Третият случай в гр.Пловдив е наблюдаван по време на втората му инстанция. Решен е през ноември 2014г. с осъдителна присъда. Понастоящем, делото предстои да се реши от Върховния касационен съд.

Двете дела в гр.Петрич са наблюдавани на първа инстанция. Те все още очакват своето решение.

Едно от делата в гр.Русе е наблюдавано на първа, а в последствие и на втора инстанция. Първоинстанционният съд издава присъда през юли 2014г. Присъдата е обжалвана. Така, производство е образувано пред второинстанционен съд, който потвърждава присъдата през октомври 2014г. Присъдата е вляза в сила.

Едно от делата в гр.Варна, решено с присъда през юни 2014г., е обжалвано и е решено на втора инстанция през декември 2014г. Присъдата е потвърдена и е влязла в сила.

Другите две дела все още очакват решение от съда на първа инстанция във гр.Варна.

Град	Първа инстанция	Обжалване	Окончателна присъда	В очакване на присъда
Пловдив	2	1		3
Петрич	2			2
Русе	1*	1*	1*	
Варна	1* + 2	1*	1*	2

*Отнася се за 1 дело, което е наблюдавано на първа и втора инстанции

Защита на личните данни

Самоличността и личните данни на жертвите са публично оповестявани по време на съдебните заседания. В повечето случаи това включва имената им, рожденните дати, адрес, месторабота и техните единни граждански номера (ЕГН). В единия от случаите, на интернет страницата на правораздавателния орган, разглеждащ делото, е публикуван акта на съда, в който са оповестени пълните имена на жертвите-свидетелки, а не инициалите им, както изисква законът.

Почти всички наблюдавани съдебни заседания са публични, така всеки присъстващ в съдебната зала лесно може да получи подробна информация за личните

данни и живот на жертвата. Процедурата „при закрити врати“ се използва когато се цели опазването на държавна тайна или са използвани специализирани технически средства за разследване. Тя се прилага и при опасност от разкриване самоличността на жертвите или факти от интимния живот на пострадалите (по тяхна заявка); също и когато непълнолетни лица трябва да се разпитват като свидетели. От наблюдаваните заседания, само пет са проведени при закрити врати. Съдилищата прилагат процедурата когато специализирани технически средства за разследване са били използвани (4 случая) и когато са били засегнати интимни факти от живота на пострадалите – по тяхна заявка (1 случай).

Подкрепа за жертвите: информиране, консултиране и правно представителство

Според Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), жертвите на трафик имат правото да получат правно представителство по време на наказателното производство както в качеството на граждански ищец, така и като свидетели (член 75(1) и член 122(2)). В допълнение, съдът може да назначи адвокат на жертвата *ex officio*, ако тя/той нямат финансова възможност да платят разходите по делото, желае да бъде представляван/а и интересите на правосъдието го изискват (член 100 (2) от НПК). Освен това, Законът за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления изрично предвижда безплатна правна помощ за жертви на трафик, при същите условия, а именно когато жертвата „не разполага със средства за заплащане на адвокат, желае да има такъв и интересите на правосъдието изискват това“ (член 23(2) от Закона за правната помощ във връзка с член 10 от Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления). Тези условия се решават във

всеки конкретен случай от прокуратурата или съдебната власт.

Въпреки това, в нито един от наблюдаваните случаи, жертва на трафик не прави искане за безплатна правна помощ. Само в едно от делата, наблюдавано на първа и втора инстанция, жертвата има осигурено правно представителство.

От наблюдаваните дела не става ясно какъв тип информация са получили жертвите за производството и затова какви са техните права преди и във фазата на съдебния процес. Само по един случай жертвата е била правилно информирана от полицията по време на разследването за нейните права, включително и за правото ѝ на обезщетение. Този случай е наблюдаван на втора инстанция.

В съда съдиите дават информация на жертвите единствено в качеството им на свидетели. Само една от тях, която е имала адвокат и на първа, и на втора съдебна инстанция, е участвала като страна по делата в две от единайсетте споменати дела (тя е взела участие като частен обвинител и като граждански ищец). Всички други жертви са разпитвани единствено в качеството им на

свидетели, което ги лишава от техните права на жертви, включително и от правото на правна и психологическа/социална подкрепа, както и от право на обещетение.

Преобладават делата, в които жертвите са съвсем сами по време на заседанието – те не са били придружавани нито от член от семейството, нито от социален работник, психолог или адвокат.

Само по един от случаите - в Апелативния съд в гр. Пловдив - жертвата е получила подкрепа от съда, но с цел събиране на доказателства, а именно – била е придружавана от представители на охрана на съдебната власт, за да се подложи на комбинирана психологическа и психиатрична експертиза в интерес на производството. Процедурата представлява специализирана медицинска оценка за нейното физическо и умствено състояние след акта на трафик с цел сексуална експлоатация. По-късно е била съпроводена от охраната на съдебната власт до нейните роднини, за да се гарантира сигурността ѝ. В друг от наблюдаваните случаи, пострадалата е била придружена от майка си, но майката не бива допусната в съдебната зала, тъй като заседанието е провеждано при закрити врати.

Защита на сигурността

Според българското законодателство съществуват два вида програми за защита на свидетелите. Едната е уредена по чл. 123 НПК и осигурява свидетеля/ката с лична физическа охрана, определена от отговорните органи на Министерство на вътрешните работи или от Прокуратурата и/или самоличността му/й да бъде запазена в тайна. Тази защита е временна. Другата програма е по Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство. Защитата по този закон може да бъде с временен или постоянен характер и включва следните мерки: лична физическа охрана на лицето или на имуществото й/му; настаняване на безопасно място; промяна на мястото на живеене, работа или учене, както и промяна на самоличността.

В хода на наблюдаваните наказателни дела, нито съдебните, прокурорските или полицейските органи са предприели мерки за гарантиране сигурността на жертвите. Никоя от жертвите не е била защитена по време на съдебните производства. Въпреки това, в гореспоменатото дело пред Апелативния съд в Пловдив, охраната на съдебната власт

придружава жертвата за извършване на медицински преглед, както и след това, когато я съпровожда до роднините ѝ. По две от наблюдаваните дела, жертвите свидетелстват, че след началото на наказателните производства върху тях е оказван натиск от подсъдимите или от техни приятели и роднини, да променят свидетелските си показания. Освен това, в хода на съдебното следствие, някои жертви са разпитвани в качеството си на свидетели в присъствието на подсъдимия.

Изслушване на жертвата

Тъй като повечето от жертвите по един или друг начин са били въввлечени в проституцията преди престъплението „трафик на хора“ да е било извършено, липсва чувствителност у всички страни в съдебното производство, възприемайки ги само като „проститутки“, които не изискват същото внимание като други жертви на трафик на хора.

На едно от заседанията по дело пред втора съдебна инстанция, водено в гр.Пловдив, жертвата е била разпитвана от адвокатите на подсъдимите за нейните сексуални навици и

вкус. Разпитвана е как би могла да бъде изнасилена, след като е проститутка. Зададен ѝ е въпрос за обичайния брой мъже, с които се е сношавала по време на „работния ѝ ден“. Съдът и прокуратурата, обаче, силно се противопоставят на тези въпроси. Те се обявяват за недопустими и жертвата не е била принудена да отговаря. В случая, и съдът, и прокуратурата изразяват висока степен на чувствителност към положението на жертвата по време на разпитите. Въпреки това, от време на време, всички страни в производството се отнасят към жертвата като „просто проститутка“, а не като жертва. Мотивите на съдебната присъда частично отразяват някои от личните възгледи на страните по делото, споделяни и в обществото като цяло, че този случай на трафик не е „класически“, тъй като жертвата вече е била проститутка, когато е трафикирана. Следователно, тя е била подготвена за евентуално грубо поведение от страна на нейните „мъжки клиенти“. Наказанието по своята същност е израз на това отношение, въпреки че делото приключва с осъдителна присъда. Тримата подсъдими са признати за виновни и осъдени на лишаване от свобода за период от 5, 3 и 2 години.

В друго дело, 6 жертви, една от които мъж, са разпитвани грубо в заседателната зала, тъй като са били замесени в проституцията по време на въвличането им в трафик на хора. И поради факта, че те не съдействат на властите, когато биват призовани да присъстват в хода на съдебното следствие, някои от тях са глобени с по 100 лева и са принудени да свидетелстват чрез Областно звено „Охрана на съдебната власт“. Съдът не взема предвид техните показания, че полицаите, които са ги разпитвали в началото на производството са ги принудили да направят конкретни изявления.

По едно от делата, включващо две жертви, съдията прави изказване след показанията на една от жертвите, заявявайки: *„Вие сте между канавката и тротоара, но със сигурност, рано или късно, ще паднете в канавката, защото сте проститутка на възраст 20 години и сте арогантна и брутална.“*

За разлика от този случай, в друго дело, в което жертвата е преустановила проституирането, намерила е законна трудова заетост и е създала семейство и деца, страните по делото я разпитват, проявявайки повече уважение към достойнството ѝ.

Обезщетение

В 9 от 11-те наблюдавани съдебни дела не е присъдено финансово обезщетение. От всички жертви, само една не участва в съдебните заседания единствено като свидетел. Тя е била представлявана от адвокат (по двете инстанции на делото) и е конституирана като граждански ищец и частен обвинител.

Обезщетението е възможно в наказателния процес, ако потърпевшият от престъплението предяви граждански иск. Това процесуално действие обаче е осъществено само в едно от наблюдаваните през последната година дела. Това е делото, по което пострадалата е използвала представителство на адвокат – тя е конституирана като граждански ищец и частен обвинител. Пострадалата предявява граждански иск за обезщетение за нанесените ѝ имуществени вреди (иска да ѝ бъдат върнати придобитите от експлоатацията в страната и в чужбина доходи), както и за неимуществени вреди. Няма данни какъв е размера на финансовата претенция на жертвата. В допълнение на присъдата наложена на обвиняемия, съдът определя и компенсация за нематериални щети в размер на 60 000 лева (приблизително

30.735 евро). Искът за обезщетение за нанесени материални вреди е отхвърлен с мотива, че не е възможно да се присъди компенсация за парите, които жертвата е изкарала и е била принудена да даде на трафиканта, тъй като се считат за незаконни доходи. В жалбата си до въззивния съд, подсъдимият иска присъдата на първа инстанция да бъде отменена и внесеният граждански иск да бъде отхвърлен изцяло. Съдът отхвърля жалбата му и потвърждава акта на първата съдебна инстанция.

Като частен обвинител, жертвата представя доказателства по време на съдебния процес и пледира за максимално наказание на подсъдимия.

Съдебни процедури

В повечето случаи съдебните заседания са отлагани заради адвокатите на подсъдимите. Сред причините за отлаганията са честите разболявания на адвокатите, а в следствие на това, съдът не може да проведе заседанията, тъй като подсъдимите декларират желанието си да бъдат правно представени от адвокатите си. Друга причина е правенето на

нерелевантни искания. На няколко пъти адвокатите искат събирането на нерелевантна информация. Тези им искания обаче биват уважавани от съда.

С изключение на наблюдаваното второинстанционно дело в гр.Пловдив, страните във всички останали съдебни процеси – съдии, прокурори, адвокати – неофициално разговарят помежду си в и извън съдебната зала, демонстрирайки приятелски взаимоотношения и лични контакти – имат си телефонните номера, обсъдени биват общи ваканции, общи приятели, общи роднини и т.н. В едно от делата, съдията приканва неофициално прокурора и адвоката на подсъдимия да стигнат до споразумение, тъй като тя не била в настроение да реши случая.

Много често, прокурорите по делата се сменят, което води до обърквания, поради недостатъчното познаване на фактите по делото и правене на нерелевантни искания и коментари.

Съдебни решения

Четири дела за трафик на хора приключват по време на мониторинга – две са решени на първа инстанция, обжалвани са и присъдите са потвърдени на втора инстанция и не подлежат на касация; едно дело е висящо пред Върховния Касационния Съд, две дела са решени на първоинстанционен съд с присъда и са обжалвани; четири дела все още предстоят да се решат на първа съдебна инстанция.

Подсъдимите са обвинени за извършването на общо 61 престъпления за трафик на хора според българския Наказателен Кодекс (членове 159а – 159д). Най-големият брой обвинения към подсъдим е 14. По четири от делата са повдигнати сходни обвинения за отвлечане, лишаване от свобода, изнасилване, блудство, притежание на наркотици/отровни вещества, т.н.

Всички подсъдими са признати за виновни по престъпленията, за които са им повдигнати обвинения. Съдът издава присъди с наказания вариращи от 1 до 8 ½ години лишаване от свобода, ведно с глоби вариращи от 200 до 35,000 лева. По едно от делата, решено на първа инстанция, с присъдата е наложено условно наказание, но

въпреки това тя е обжалвана от подсъдимия и протестирана от прокуратурата.

По приключилите дела с влезли в сила присъди, подсъдимите са осъдени съответно на 6 години за вътрешен трафик (максималното наказание за утежняващи вината обстоятелства е 10 години) и 8½ години за външен трафик (при максимум 12 години за този квалифициран състав на престъплението), както и глоба от 15,000 лева (при максимум 20,000 лева) за външен трафик и 35,000 лева (при максимум 50,000 лева).

По дело във Варна, пред съда са изправени трима обвиняеми: единият от подсъдимите е осъден на 6 години лишаване от свобода и глоба 12,000 лева (срещу него са били предявени 14 обвинения и е признат за виновен по всички от тях); вторият обвиняем е осъден на 6 години затвор и глоба 20,000 лева (срещу него са били предявени 3 обвинителни акта за деяния, извършени в рамките на условията за опасен рецидив и е признат за виновен за всяко едно от тях); третият обвиняем е осъден на 8 години затвор и глоба от 30,000 лева (срещу него са повдигнати 8 обвинения за престъпления за деяния, извършени в рамките на опасен рецидив и е признат за виновен по всяко едно от обвиненията).

По само две дела, обезщетение за нематериални вреди е присъдено на жертвата. Делото приключва на две

инстанции. Това са единствените дела, по които жертвата е правно представлявана пред съда на две инстанции.

Осем от наблюдаваните единадесет случая включват употребата на принудително подчинение, насилие или измама според дефинициите на международните и европейски правни стандарти. Останалите три случая разглеждат доброволни взаимоотношения между пълнолетни лица.

Правна рамка

Дефиницията на престъплението „трафик на хора“ е описана в българския Наказателен кодекс (Глава IX „Трафик на хора“) – член 159а, алинея 1, който гласи: „Който набира, транспортира, укрива или приема отделни лица или групи от хора с цел да бъдат използвани за развратни действия, за принудителен труд или за просия, за отнемане на телесен орган, тъкан, клетка или телесна течност или за да бъдат държани в принудително подчинение независимо от съгласието им, се наказва с лишаване от свобода от две до осем години и глоба от три хиляди до дванадесет хиляди лева.“

Според Член 159а, алинея 1 от Наказателния кодекс, трафикантът се подвежда под наказателна отговорност дори в случаи,

когато жертвата съзнава деянията, в които тя/той биват въввлечени и изразява съгласие с тези деяния, което често се случва. Според тази клауза, трафикантът може да бъде осъден, дори ако тя/той не е действал насилствено, използвайки принудително подчинение, сила или измама и пр. – деяния изредени в член 159а, алинея 2 като особени характеристики на престъплението, водещи до по-строго наказание.

Специалните мерки, предвидени в член 159а, алинея 2 от Наказателния кодекс са:

(2) Когато деянието по ал. 1 е извършено:

1. спрямо лице, ненавършило осемнадесет години;
2. чрез използване на принуда или чрез въвеждане на лицето в заблудение;
3. чрез отвличане или противозаконно лишаване от свобода;
4. чрез използване състояние на зависимост;
5. чрез злоупотреба с власт;
6. чрез обещаване, даване или получаване на облаги.

Наказанието е лишаване от свобода от 3 до 10 години и глоба от 10,000 до 20,000 лева.

Според член 159б от Наказателния кодекс, трансграничния трафик също е престъпление: „Който набира, транспортира, укрива или

приема отделни лица или групи от хора и ги преведе през границата на страната с целта по чл. 159а, ал. 1, се наказва с лишаване от свобода от три до дванадесет години и глоба от десет хиляди до двадесет хиляди лева.“

Според член 159в от Наказателния кодекс „Който използва лице, пострадало от трафик на хора, за развратни действия, за принудителен труд или за просия, за отнемане на телесен орган, тъкан, клетка или телесна течност или за да бъде държано в принудително подчинение независимо от съгласието му, се наказва с лишаване от свобода от три до дванадесет години и глоба от десет хиляди до двадесет хиляди лева.“

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Защита на личната свобода и сигурност

По време на наблюдаваните съдебни процеси, няма предприети мерки за защита на личната свобода и самоличността на жертвите. Тази практика показва липса на чувствителност от страна на съответните правоприлагащи органи и е израз на продължаващата тенденция жертвите на трафик да са допускани само като свидетели, без да са зачитани правата им на жертви. Публичното изнасяне на лични данни и самоличността на жертвата носи риск от сериозни последици за възможността ѝ да изгради живота си наново.

Съдебните власти, прокурорите и полицията не предприемат мерки да подсиgurят сигурността на жертвите по време на наблюдаваните процеси. Не е използвана и възможността по Закона за борба с трафика на хора да бъде отпусната специална защита, при условие, че жертвата е съгласна да съдейства на властите в досъдебното

производство като посочи извършителя на престъплението. Причините могат да се търсят в мерките за неотклонение, често вземани по отношение на обвинените лица/подсъдимите, но и в липсата на искания от страна на жертвите, които не са запознати с правата си, без значение в какво качество те участват в съдебните процеси.

Явна е необходимостта от подобрене защитата на самоличността и сигурността на жертвите. Това може да се постигне чрез ранното официално идентифициране на (вероятната) жертва като такава от властите. Получаването на особен статут на закрила следва да гарантира всички права на жертвата, съгласно Конвенцията за борба с трафика на Съвета на Европа и относимите европейски директиви.

Нужно е също да се обърне внимание на гарантирането на защитата на личните данни при оповестяване на съдебните актове, особено при публикуването им в електронните страници на съдебната власт.

Разпит на жертвата

Жертвите са разпитвани в присъствието на извършителите. Те не биват разпитвани в специализирани помещения или чрез специални видео и аудио средства. Тази практика – разпит пред извършителите – излага жертвите на опасност и увеличава риска от повторна виктимизация. В допълнение, повечето от тях са разпитвани многократно.

Макар съдът се опитва да сведе до минимум броя на провежданите разпити на жертвата, това не важи за разследващите власти в досъдебното производство. На практика, невъзможно е да се проследи броят на разпитите, на които жертвата бива подлагана. Многото разпити нанасят ненужна допълнителна травма на жертвите.

Положителен елемент е активното отношение на съда и прокуратурата при недопускането на неуместни въпроси по отношение на сексуалната история и живот на жертвата.

По нито един от случаите, жертвите не са получили психологическа или друг вид подкрепа в унисон с правата им като жертви, гарантирани от Конвенцията за борба с

трафика на хора на Съвета на Европа и съответните директиви на ЕС.

Правно представителство

Нито една от жертвите не се възползва от безплатна правна помощ. Само по едно дело, наблюдавано на първа и втора инстанции, жертвата е била представлявана от адвокат. На практика, органите на следствието и прокуратурата не информират жертвите за тяхното право да бъдат представлявани, поради две причини. Първо, те считат жертвата само за свидетел, а не и страна в производството – граждански ищец и частен обвинител. Второ, присъствието на адвокат по време на разследването ще допринесе за прозрачността на действията на властите – нещо, което те се стараят да избягват, видно от изявленията на жертвите след съдебните производства, на въпроси към тях защо не са били правно представлявани. По време на досъдебните производства, жертвите рядко разбират, че имат право на адвокат, още повече, че имат право на безплатна правна помощ. Освен това, за тях е трудно да се възползват от това си право. Националното законодателство, касаещо критерия „в

интерес на справедливостта“ не е развито. В допълнение, по Закона за правната помощ, адвокатските колегии поддържат отделен регистър на адвокати, специализиращи в наказателното право, но не и регистър на адвокати, които желаят да представляват само жертви.

В заключение, поради липсата на правилно информиране на жертвите за правата им и услугите, които могат да ползват, те биват лишени от адекватна защита и представителство в наблюдаваните съдебни производства. Това се случва независимо от факта, че местни комисии за борба с трафика на хора функционират в два от градовете, в които наблюденията са извършвани. Налични са и държавно финансирани местни кризисни центрове за жертви на домашно насилие и НПО, предоставящи услуги на жертви на трафик на хора.

Липсата на достъпна и компетентна правна помощ за жертвите на трафик на хора е също причина за ниския брой повдигнати обвинения.

Разследване

Свидетелските показания продължават да бъдат най-силното доказателство използвано в процеса. Разследващите органи следва да прилагат всички усилия и допустими средства за събиране на доказателства извън показанията на пострадлите. Този подход би облекчил тежестта върху раменете на жертвата. Понастоящем, жертвите остават с впечатлението, че биват употребени от правосъдната система, която не зачита правата им.

Обещетение

Член 73(1) от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) налага на съда и прокуратурата надлежно да информират жертвите за тяхното право да предявят иск за обещетение за нанесените вреди в резултат от престъплението. По молба на жертвата, компетентният съд следва да предприеме всички мерки, за да гарантира плащане по бъдещия граждански иск (Член 73(2)), чрез налагане на забрана на подсъдимия да продава недвижимо имущество, блокиране на банкови сметки и т.н. Прокурорските власти имат сходни правомощия да изискат предварителни мерки, за да гарантират

изплащането на глоби¹ или конфискация (член 72). По силата на член 84(1) от НПК, жертвата има правото да предяви граждански иск за обезщетение за материални и нематериални щети по време на процеса, както и правото да участва в процеса като граждански ищец. Въпреки това, само една жертва подава иск за обезщетение и е конституирана като страна в наблюдаваните дела като частен обвинител и граждански ищец. Тя е също и единствената жертва, представлявана от адвокат. Останалите жертви са участвали само като свидетели. Така, те биват лишени от правата им на жертви, включително от възможността да използват правна и психологическа подкрепа, както и обезщетение.

Следва да се заключи, че първо, жертвите не са надлежно информирани за тяхното право да претендират за обезщетение. При условие, че прокурорските и съдебни власти имат законовото задължение да ги информират за правото им да участват като граждански ищци в рамките на наказателното производство, най-често за пострадалите остава неясно каква е същността на това право. Разследващите и съдебните власти не разясняват в разговор с жертвите за правните

¹ Според Член 159а от Наказателния кодекс и прилежащите му точки, престъплението „трафик на хора“ е наказуемо с лишаване на свобода и парична глоба.

им възможности, на понятен за тях език. Вместо това, в края на разследването, разследващите органи връчват папката по делото, с което на потърпевшите им е указано да подпишат лист хартия. В хода на срещата са изредени накратко процедурните им права. Най-често жертвата не прочита съдържанието на документа. Практиката на съдебните власти е да изпращат до адреса на жертвата писмено уведомление, призовавайки я за първото заседание, описвайки, *inter alia*, накратко процедурните ѝ права. Тази процедура се отнася до наказателния процес, а шансовете жертвите да научат за възможността да предявят иск за обещетение по Гражданско-процесуалния кодекс са минимални. Също толкова нищожни са и шансовете да се получи обезщетение чрез иницирирането на гражданско дело. В допълнение, жертвите нямат информация каква разумна сума за компенсация да претендират и какви доказателства да представят. Те не знаят и за възможните механизми за гарантиране на реално изплащане на отсъденото обещетение, след окончателното произнасяне на присъдата.

Второ, органите на прокуратурата изключително рядко искат предварителни мерки, гарантиращи плащането на глобата, която трафикантът ще бъде задължен да изплати на държавата след влязла в сила

присъда. Такава предварителна мярка е от полза и на жертвата при изплащането на обезщетението, което трафикантът ще бъде задължен да изплати по силата на същата присъда. Изпълнението на присъдата става проблематично, дори невъзможно, когато властите не са наложили навреме предварителна мярка. Дори вътрешните съдилища критикуват органите на прокуратурата за тяхната неактивност и неспособността им да гарантират възможно отнемане в полза на държавата.

Трето, Законът за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления не предвижда финансова компенсация за морални/нематериални щети. Финансовата компенсация се осигурява само за списък от имуществени вреди, изредени в член 14. Но повечето от тях са несъотнесими с престъплението „трафик на хора“. Например, разходи за погребението на жертвата или загуба на приходи в резултат от извършеното престъпление. В много случаи, фактът, че жените са безработни е причината те да станат уязвими жертви на трафик на хора. Законът предвижда също възстановяване на разходите по делото. Но предявяването на иск за обезщетение по време на наказателния процес е освободено от съдебни такси и жертвите ползват безплатна правна помощ. Поради тези причини, те почти нямат разноски по правни въпроси. Накрая, Законът

предвижда възстановяване на разходите за медицинско лечение, в случаите когато те не биват покрити от здравното осигуряване на жертвата. Възстановяването на тези разходи като цяло е проблематично, защото жертвите не разполагат с каквито и да е доказателства за направените разходи за медицински консултации и лекарства, особено ако те не са информирани за възможностите по закона. Често, те са и неосигурени лица.

Тъй като схемата за възстановяване на имуществени щети е неефективна, държавата следва да отпуска компенсации за морални такива. Определянето на сумата за обезщетение за морални щети по всеки конкретен случай не би следвало да е трудно, уповавайки се на съществуващата съдебна практика.

Четвърто, максималният размер на финансова компенсация, предвидена в Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления е недостатъчен, особено на фона на стойността на активите, които държавата придобива от трафикантите.

Наказателна политика

Проследявайки наблюдаваните случаи, се наблюдава липса на последователност в наложените санкции. Например, по дело с

една жертва, в което е повдигнато обвинение с две отегчаващи вината обстоятелства (измама и обещание за облаги), съдът налага 8 години лишаване от свобода. В сравнение, по дело с трима подсъдими и шест жертви, съдът налага по-леки наказания, т.е. 8 години лишаване от свобода, докато правните норми регламентират от 5 до 15 години, наложена е и глоба от 30,000 лева, докато Наказателният кодекс предвижда от 20,000 до 100,000 лева.

Въпреки това, присъдите в приключилите дела илюстрират подробния анализ на въззивните съдилища по представените доказателства, прилагането на законодателството и намеренията на съдебните власти ефективно да наказват извършителите на трафик на хора, когато достатъчно доказателства са събрани по време на досъдебните и съдебните следствия. Анализът се потвърждава и от факта, че съдилищата на втора инстанция потвърждават присъдите на тези от първа инстанция, независимо, че първоинстанционните съдилища и разследващите власти в досъдебното производство не използват пълния законодателен потенциал, даден им от националното и международното право. Ограниченият брой дела в малките населени места е добър пример за тенденцията разследващите органи в досъдебното производство да не изчерпват цялата

законодателна рамка и нейните механизми, за да могат ефективно да разследват престъпления за трафик на хора. Като цяло, съдът издава осъдителни присъди, които показват добро качество на събраните доказателства, добра обосновка на обвинението; налице е и добро тълкуване на доказателствените средства от страна на съда.

Въз основа на резултатите от наблюденията, изглежда, че наказателната политика на България, отнасяща се до престъплението „трафик на хора“ се обуславя от следните фактори: регулирането на престъплението в Наказателния кодекс – член 159а – 159е, касае т.нар. „вътрешен трафик“, „външен трафик“, експлоатация на лице в трафик, опасен рецидив, организирана престъпна група; наказанията за тези престъпления са съответно: от две (три или пет) до осем (десет, дванайсет, петнайсет или дваисет) години лишаване от свобода и глоба от 3000 (10,000 или 20,000) лева до 12,000 (20,000, 50,000 или 100,000) лева или частична или пълна конфискация на имуществото (когато се касае за опасен рецидив/организирана престъпна група).

Брой дела

И накрая, малкият брой съдебни производства е поразителен. Явна е нуждата от по-ефективно разследване и събиране на доказателства, за да се повдигнат повече обвинения срещу извършителите на престъплението трафик на хора.

Заклучителни бележки

Разследващите власти следва да се възползват в най-голяма степен от съществуващите възможности по националното и международното законодателство. Конкретно, да употребяват програмите за защита на свидетелите; извършването на разпитите да е в присъствието на съдия по време на досъдебната фаза; изслушването на деца да се случва в специално защитено място и от обучен професионалист; провеждането на видео-конферентни разпити.

Успоредно с това, необходима е промяна в отношението към жертвата, когато тя/той се явява в съда само в качеството ѝ на свидетел, особено в случаите, в които лицето е подведено в проституция чрез обещания за облаги или други подвеждащи методи. Само статутът на свидетел лишава жертвата от

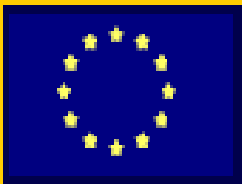
възможността да участва ефективно в производството като поддържа обвинението (частен обвинител) или предявява иск за обещетение за понесените щети (граждански ищец).

Препоръки

- Жертвите трябва да бъдат надлежно информирани за техните права от самото начало на производството – от полицията, прокурорите, адвокатите – и да бъдат подпомагани да участват в съдебните фази като граждански ищци и частни обвинители, а не единствено като свидетели;
- Органите на полицията, следствието и прокуратурата трябва да бъдат обучени как да информират жертвите на трафик за правото им да бъдат представлявани от адвокат;
- Държавно отпусканата правна помощ за жертви, чрез Закона за правната помощ, трябва да бъде стандарт за участието на жертвите на трафик в съдебните производства;
- Отделен регистър на адвокати, които желаят да предоставят правна помощ на жертви на трафик в наказателното производство трябва да бъде създаден в адвокатските колегии;
- Органите на полицията, следствието и прокуратурата трябва да бъдат обучени как надлежно да информират жертвите на трафик, в устни разговори

- и на разбираем език, относно същността и последствията от правото им да претендират обезщетение;
- Законът за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления трябва да се измени, за да включи финансови компенсации за морални щети;
 - Размерът на обезщетението, предоставяно от държавата, което тя придобива от трафикантите въз основа на окончателните съдебни решения, трябва значително да се увеличи;
 - Повтарящите се разпити трябва да бъдат избягвани и да се гарантира, че жертвите на трафик са разпитани по начин, който предполага чувствителност към тяхната ситуация. Освен ако са налице конкретни причини за повторен разпит, жертвите следва да бъдат изслушани само един път в "синя стая" от експерти, подготвени да работят с жертви на трафик.
 - Информационни листовки с описание на процесуалните права на жертвите трябва да бъдат поставени на видни места в сградите на полицията, следствените служби, съда, в болници и други места, където жертвите на трафик могат да влязат;
 - Кодекс за поведение на консултантите, работещи на телефонни линии за

пострадали от трафик на хора трябва да бъде изготвен, включително препоръки за информиране на жертвите за правото им да имат адвокат в наказателното производство.

*С финансовата подкрепа на програма „Превенция и борба с престъпността” на Европейската Комисия,
Генерална дирекция „Вътрешни работи”*